

**IZVJEŠTAJ BR.1
25.08.-10.09.2006**

I. SAŽETAK

- Opći izbori koji će se 01.10. održati u Bosni i Hercegovini (BiH) uključuju izbor za šest različitih pozicija. BiH birači biraju tročlano predsjedništvo i 42 člana zastupnički/predstavničkog doma BiH. Birači u Federaciji (FBiH) biraju 98 članova za entitetski predstavnički dom i deset kantonalnih skupština. Birači u Republici Srpskoj (RS) biraju predsjednika, dva potpredsjednika i 83 člana entitetske skupštine. Izborna posmatračka misija će dati svoj komentar na izbore na kantonalnom nivou samo u onoj mjeri u kojoj oni imaju utjecaj na ostale izborne pozicije.
- Po prvi put vlasti BiH će samostalno vršiti administraciju izbora, bez stranih članova u Centralnoj izbornoj komisiji (CIK), što je bio slučaj ranijih godina.
- Ukupno 56 političkih subjekata¹ dobilo je ovjeru Centralne izborne komisije kojom im se omogućuje pojavljivanje na izborima. Odredbe izbornog zakona o ravnopravnosti polova se poštuju i otprilike 36 posto izbornih kandidata su žene.
- Ova kampanja je obilježena oštrom nacionalističkom retorikom od strane određenih vodećih stranaka, što stvara mogućnost za podizanje preizbornih tenzija i poteškoće za stvaranje koalicija nakon izbora.
- Mediji su počeli sa emitiranjem programa vezanih za izbore i također emitiraju debate različitih izbornih kandidata te nude i besplatan prostor za oglašavanje u skladu sa zakonskim odredbama. Izborna posmatračka misija je 01.09. započela sa monitoringom medijskih kampanja, uključujući šest televizijskih stanica koje pokrivaju državni nivo i pet dnevnih novina.
- Kao i na ranijim izborima, važeći izborni zakon uključuje određena ograničenja u vezi sa pravom glasa na osnovu etničke pripadnosti.
- Sistem registracije birača je izmijenjen u pasivni sistem, što predstavlja olakšicu za birače.
- Izborna administracija je podijeljena na tri nivoa, uključujući Centralnu izbornu komisiju (CIK), 142 općinske izborne komisije (OIK) i 4.421 birački odbor. Centralna izborna komisija djeluje na transparentan način i zadovoljava sve pravno propisane rokove.

¹ Politički subjekti su političke stranke, koalicije, nezavisni kandidati ili liste nezavisnih kandidata.

II. UVOD

Centralna izborna komisija je 04.05.2006. godine objavila da će se izbori održati 01.10.2006. godine. Nakon poziva Ministarstva vanjskih poslova, OSCE/ODIHR je 25.08.2006. uspostavio Izbornu posmatračku misiju. Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR, na čelu sa ambasadorom Lubomirom Kopajem (Slovačka), sastoji se od tima koji broji 14 članova sa sjedištem u Sarajevu i 17 dugoročno angažiranih posmatrača koji su raspoređeni na devet lokacija diljem zemlje. Članovi tima i dugoročno angažirani posmatrači dolaze iz 19 zemalja članica OSCE-a. 220 kratkoročno angažiranih članova također dolaze iz zemalja članica i oni posmatraju proces glasanja, prebrojavanja i tabeliranja na sam dan izbora.

III. IZBORNI OKVIR

Bosna i Hercegovina (BiH), se sastoji od dva entiteta: Federacija BiH (FBiH) i Republika Srpska (RS). Uz to, postoji i autonomni distrikt (Brčko). Ustav definira i tri “konstitutivna naroda” (Bošnjaci, Hrvati i Srbi).

Tokom ovih izbora istovremeno će se birati vršioци za šest različitih pozicija. Svi birači u BiH biraju članove tročlanog državnog predsjedništva (predstavnik srpskog naroda bira RS a predstavnik bošnjačkog i hrvatskog naroda bira FBiH) kao i 42 poslanika predstavničkog doma BiH. Uz to, birači u FBiH biraju 98 poslanika za entitetski predstavnički dom a birači u RS biraju 83 poslanika za entitetsku skupštinu.² Birači u RS također biraju predsjednika i dva potpredsjednika (po jednog iz svakog konstitutivnog naroda). Iako se ove godine biraju i poslanici za kantonalni nivo u FBiH, Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR će ovaj dio izbora posmatrati samo u onoj mjeri u kojoj oni imaju utjecaj na predsjedničke i parlamentarne izbore.

Pravni okvir je jedinstven po tome da Ustav BiH predstavlja aneks *Okvirnog sporazuma za mir* iz 1995 (Dejtonski sporazum). Dejtonski sporazum dodijelio je značajne ovlasti međunarodnoj zajednici i uspostavio Ured visokog predstavnika. Od 1997. godine, Visoki predstavnik dobija ovlasti da donosi odluke i ukloni zvaničnike sa njihovih pozicija. Trenutni visoki predstavnik do sada nije koristio te ovlasti.

Predstojeći izbori sprovode se prema opširnom *Izbornom zakonu BiH*. Ovaj zakon je od prvobitnog usvajanja 2001. godine do sada pretrpio brojne izmjene i dopune, posljednje u aprilu, 2006. godine. Najbitnije izmjene uključuju novi, pasivni sistem registracije birača, strožije rokove za ulaganje prigovora i žalbi, kraći službeni period za kampanju i niža ograničenja za finansiranje kampanje.³ Drugi državni zakoni također imaju utjecaja na izborni proces.

Uz to, Centralna izborna komisija ovlaštena je za usvajanje podzakonskih akata te je nadalje regulirala određene aspekte izbornog procesa kao što su ovjera kandidata/ stranki, glasanje putem pošte, glasanje za birače koji ne mogu izaći na izbore (nepokretne osobe, zatvorenike, pritvorenike, itd.), sigurnost i prebrojavanje glasačkih listića, rješavanje po prigovorima izbornih komisija.

² Birači u Brčkom mogu odabrati da li glasaju za FBiH ili RS. Još 12.000 birača se nije izjasnilo.

³ Određene Općinske izborne komisije su kritikovale dugo nepostojanje službenog konsolidiranog teksta izbornog zakona.

Jedan bitan aspekt izbornog zakona jeste da on definira pravo glasa na osnovu etničke pripadnosti i mjesta stanovanja. Građani koji se ne deklariraju kao pripadnici jednog od "konstitutivnih naroda" nemaju pravo da se kandidiraju za državno predsjedništvo i predsjedništvo RS.⁴ Uz to i pravo glasa i pravo kandidature su ograničeni etničkom pripadnošću/ mjestom stanovanja (npr: Bošnjak ili Hrvat koji su registrirani u RS ili Srbin registriran u FBiH ne mogu se kandidirati za državno predsjedništvo). Iako se nalaze u Ustavu BiH, ove odredbe nisu u skladu sa međunarodnim standardima i kao takve su i evidentirane u prijašnjima izvještajima koje je radio OSCE/ODIHR.

Prva instanca za izborne prigovore je ili općinska izborna komisija ili Centralna izborna komisija, u zavisnosti od prirode prigovora. Sve odluke Centralne izborne komisije može revidirati Apelacioni odjel Suda BiH. Prema Centralnoj izbornoj komisiji oko 10 slučajeva vezanih za ovjeru političkih subjekata izneseni su pred Apelacioni odjel. Jedna žalba bila je vezana za pravo Bošnjaka predstavnika Stranke za BiH (SBiH) iz RS nominiranog za Predsjedništvo BiH. Na osnovu gore navedenih pravnih odredbi, žalba ovog kandidata je odbijena. SBiH je obavijestila Izbornu posmatračku misiju da ima namjeru da iznese ovu žalbu dalje pred Evropski sud za ljudska prava u Strazburu. Do danas, Apelacioni sud je podržao sve odluke Centralne izborne komisije.

Bitno je napomenuti da u trenutnom zakonu ne postoji zakonsko pravo na javnu raspravu. Ipak, javnu raspravu mogu dodijeliti nadležni organ, prema svom nahođenju.

IV. ADMINISTRACIJA IZBORA

Predstojeći opći izbori će uključivati administraciju koja će biti podijeljena na tri nivoa. Centralna izborna komisija predstavlja najviši nivo, ispod kojeg se nalaze 142 općinske izborne komisije; po jedna u svakoj općini i po jedna za Banja Luku, Mostar i Brčko Distrikt. Oko 4.421 birački odbor će biti odgovoran za glasanje i prebrojavanje.

Centralna izborna komisija broji sedam članova i njeno članstvo odražava etnički bilans. Predsjedavajući Komisije se interno izabira i predsjedništvo se rotira svakih 15 mjeseci u petogodišnjem mandatu Centralne izborne komisije. Do 30.06.2005. godine, Centralna izborna komisija imala je i tri člana iz međunarodne zajednice. Njih su sada zamijenili po jedan član iz svakog „konstitutivnog naroda“.⁵ Kao rezultat toga, ovi izbori će biti prvi izbori čiju administraciju isključivo vode državni organi.⁶

Uspostavljen je radni odnos između Izborne posmatračke misije i Centralne izborne komisije. Predstavници Izborne posmatračke misije redovno prisustvuju sastancima Centralne izborne komisije, koji su transparentni, i do sada su uvijek dobijali brze odgovore na zahtjeve o informacijama i pojašnjenima vezanim za pravna pitanja. Podzakonski akti i glavne odluke Centralne izborne komisije nalaze se na internet stranici CIK-a, koja se redovno ažurira što poboljšava transparentnost.⁷

⁴ U FBiH, predsjedništvo indirektno bira Predstavnički dom FBiH.

⁵ Tako, puni sastav uključuje dva Bošnjaka, dva Hrvata, dva Srbina, i jednog iz reda "ostalih".

⁶ Na osnovu Memoranduma o razumijevanju između Centralne izborne komisije, OHR i Misije OSCE-a, imenuju se po dva savjetnika za Centralnu izbornu komisiju. Savjetnici imaju sva prava kao i redovni članovi Centralne izborne komisije, osim prava glasa.

⁷ <http://www.izbori.ba>

Općinske izborne komisije su stalne strukture koje se imenuju na mandat od pet godina. 499 članova općinskih izbornih komisija⁸ biraju općinske vlasti te ih obučava Centralna izborna komisija. Dugoročno angažirani posmatrači posjetili su skoro polovinu općinskih izbornih komisija i također posmatrali obuku članova općinskih izbornih komisija. Opći utisak je taj da su općinske komisije organizirane, da poštuju zadate rokove i da su njihovi članovi aktivno učestvovali u pohađanoj obuci.

Kada je u pitanju imenovanje biračkih odbora, svi politički subjekti koji se natječu u određenoj izbornoj jedinici imaju pravo da imenuju samo jednog kandidata u svaki od tih biračkih odbora. Distribucija mjesta u biračkim odborima vrši se žrijebanjem na nivou općinske izborne komisije. Tehničke greške koje su se javljale tokom prvog žrijebanja natjerale su Centralnu izbornu komisiju da naredi drugo žrijebanje.⁹ Ipak, imenovanja članova biračkih odbora završena su do roka koji je bio 01.09.2006. godine. Neke manje stranke nisu mogle imenovati dovoljno članova u svrhu popunjavanja svih biračkih mjesta koja su dobile. To je natjeralo općinske izborne komisije da popune ta mjesta sa građanima koji su nastanjeni na području tog biračkog odbora a koji posjeduju ranije izbornu iskustvo. U vezi sa ovim procesom javile su se samo dvije žalbe.

U skladu sa novim izmjenama i dopunama izbornog zakona, aktivni sistem registracije birača je promijenjen u pasivni. Centralni birački spisak ažurira se u centrima za registraciju birača, na općinskom nivou i na centralnom nivou u Centralnoj izbornoj komisiji. Zasniva se na CIPS-ovom (*Citizens Identification Protection System*) državnom građanskom registru i svaki građanin u sistemu koji ima pravo glasa je automatski uključen na centralni birački spisak.¹⁰

Centralni birački spisak je zatvoren odlukom Centralne izborne komisije od 17.08. Kako bi se izbjeglo potencijalno onemogućavanje glasanja biračima koji se još nisu registrirali u CIPS-u, Centralna izborna komisija odlučila je da svim biračima koji se za CIPS-ovu ličnu kartu prijave nakon 15.09. izda privremenu ličnu kartu. Oni će glasati putem nepotvrđenih glasačkih listića. Novi sistem registracije uvodi prednosti time što olakšava učešće građanima.

Na osnovu podataka Centralne izborne komisije od 24.08, ukupno 2.736.886 birača¹¹ je registrirano za ove izbore. Ovaj proces okončan je unutar pravnog roka. Novi pasivni sistem registracije birača povećao je ukupni broj birača za 15 posto.

Ipak, novi sistem registracije ne primjenjuje se na određene posebne kategorije birača. Izbjeglice i birači koji privremeno žive u inostranstvu morali su podnijeti svoju prijavu Centralnoj izbornoj komisiji do 18.07. 2006. godine. Birači koji spadaju pod raseljene osobe mogu glasati ili na biračkom mjestu mjesta stanovanja ili u općini u kojoj su živjeli prije rata (1991).¹²

⁸ 34 posto su žene.

⁹ Na početku, zbog tehničke greške, postojala je mogućnost dvostrukog unosa.

¹⁰ CIPS sistem implementira Ministarstvo civilnih poslova. Svi punoljetni građani obavezni su da se registruju i da izvade novu ličnu kartu. CIPS-ovu ličnu kartu mogu na dobrovoljnoj osnovi izvaditi osobe od 16 do 18 godina starosti. Ministarstvo civilnih poslova izvijestilo je da je preko 2.900.000 novih ličnih karata izdato od početka projekta 2003. godine.

¹¹ Ovi podaci uključuju 26.251 birača u odsutnosti i 32.317 birača koji glasaju putem pošte.

¹² Raseljene osobe koje su se izjasnile da žele da glasaju u općini u kojoj su živjele 1991. godine mogu glasati ili lično ili u odsustvu (lično na posebnom biračkom mjestu). Raseljene osobe koje se nisu izjasnile automatski se dodjeljuju izbornoj jedinici u kojoj su posljednji put glasale (ili općini iz 1991. godine, ako ranije nisu glasale).

V. OVJERA KANDIDATA

Postupak ovjere je završen u skladu sa zakonski određenim rokovima. Nakon postupaka ulaganja žalbi i primjedbi, ukupan broj od 56 političkih subjekata je ovjeren za učešće na izborima.¹³ Među njima, ukupan broj od 36 stranki, 8 koalicija i 12 nezavisnih kandidata će se natjecati kako na državnom tako i na entitetskom nivou.¹⁴

7.245 kandidata je ovjereno za učešće na izborima na 773 zasebne kandidatske liste. Raspored na glasačkim listićima je određen općim žrijebanjem i po tom pitanju nije bilo nikakvih prigovora. Poštovale su se odredbe zakona o izborima koje se odnose na spolni balans na listama kandidata, te su nekih 36 posto ukupnog broja kandidata žene.

VI. PREDIZBORNO OKRUŽENJE

U BiH, politički spektar je izrazito podijeljen po etničkim linijama, i političke stranke će se međusobno natjecati u svojim etničkim zajednicama za ključne pozicije. Stoga, Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS) i Partija demokratskog progresa (PDP) će se natjecati za glasove Srba, dok će se Stranka demokratske akcije (SDA) i Stranka za BiH (SBiH) natjecati za glasove Bošnjaka. Hrvatska politička scena je postala još više fragmentirana ove godine sa dolaskom nove HDZ-1990 koja se izdvojila iz Hrvatske demokratske zajednice BiH (HDZ BiH). Nasuprot tome, Socijaldemokratska partija (SDP) pokušava prezentirati multietničku sliku. Međutim, podrška SDP-u tradicionalno leži u bošnjačkim biračima.

Izborna kampanja je zvanično počela 01.09.2006. godine. Iako kampanja traje već nekoliko mjeseci (konvencije, javni susreti, otvorene sjednice, te ostale stranačke aktivnosti), značajno se pojačalo od 01.09.2006. Okupljanja i mitinzi koji uključuju vođe stranaka, plakate i redovito pojavljivanje u medijima su primjetni širom zemlje. U najmanje jednom slučaju, općinske vlasti su prekoračile svoj zakonski mandat postavljanjem promotivnog materijala kampanje na javne građevine.

Većina političkih partija je svoju kampanju fokusirala na etnički orjentirana pitanja. Kampanja je također okarakterizirana jako zastupljenom nacionalističkom retorikom među glavnim srpskim i bošnjačkim političkim strankama. Lider SNSD-a, Milorad Dodik, je stalno u javnosti govorio o mogućnosti referenduma za nezavisnost RS-a. Odgovori bošnjačkih političkih lidera uključujući izjavu lidera SDA, Sulejmana Tihića, su da ako Srbi nisu zadovoljni u BiH mogu otići. Neki političari iz RS-a su pravili vezu između statusa RS-a sa aktuelnim pričama o statusu Kosova. Pored toga, neki hrvatski političari su raspravljali o odvojenom hrvatskom entitetu.

Nakon neuspjeha u usvajanju ustavnih promjena u aprilu, protivnici amandmana, uključujući SBiH i HDZ-1990, nastavljaju sa isticanjem svog protivljenja promjenama, što podržava većina vodećih stranaka. Pojedinačne manje stranke su se fokusirale na pitanja poput ekonomije i obrazovanja. Atmosfera za vrijeme kampanje je također pod uticajem aktuelnih diskusija o ratnim zločinima iz sukoba 1992-95. Tenzije koje i dalje traju između etničkih grupa stvaraju zabrinutost, a tokom protekle sedmice su zabilježena dva napada na vjerske građevine.

¹³ Ova brojka uključuju stranke i kandidate koji se natječu na kantonalnim izborima FBiH.

¹⁴ Brojke dobijene od Centralne izborne komisije.

Građansko društvo je u različitim aspektima uključeno u izborni proces, uključujući sve veću biračku svjesnost, izlaženje na izbore, nadgledanje programa političkih stranki, i domaće posmatranje.

VII. MEDIJI

BiH posjeduje pluralističko medijsko okruženje sa 146 radio stanica, 46 TV kompanija, i velikim brojem novinskih izdanja na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku, koji su uglavnom dostupni u svim dijelovima zemlje. Televizija je ubjedljivo najvažniji vid medija u kontekstu ovih izbora. Javni radio-televizijski servis BiH se sastoji iz javnih radio i televizijskih kanala kako na državnom tako i na entitetskom nivou. Niti jedan emiter nema puni domet na cijeloj teritoriji države, ali tri javna emitera (BHT, FTV i RTRS) zajedno sa određenim TV stanicama u privatnom vlasništvu (OBN, TV Pink BiH i Mreža Plus) pojedinačno uspijevaju pokrivati preko 70 procenata populacije.

Izborni zakon sadrži odredbe kojima se rukovodi pri upravljanju medijima tokom izborne kampanje;¹⁵ *inter alia* pružanje i besplatnog i plaćenog promotivnog prostora u jednakim uslovima svim učesnicima tokom 30 dana kampanje. Dalje, po tom zakonu, elektronski mediji moraju poštovati 'principe ravnoteže, pravičnosti i nepristrasnosti'; pri izvještavanju o aktivnostima državnih zvaničnika, radio-televizijski emiteri ne bi smjeli pominjati njihovu kandidaturu ili naklonjenost nekoj stranci ili davati tim strankama privilegiran položaj u odnosu na oponente.

Usklađenost sa ovim odredbama izbornog zakona nadgledaju dva regulatorna tijela: Regulatorna agencija za komunikacije i Centralna izborna komisija. Dok se Centralna izborna komisija bavi samo prigovorima na dodjelu besplatnog medijskog prostora za direktno obraćanje,¹⁶ RAK ima nadležnost nad svim ostalim radio-televizijskim prekršajima u toku izbora.¹⁷ Sankcije mogu varirati od upozorenja, do novčanih kazni, ili do uskraćivanja prava na emitiranje. Žalbe vezane za zastupljenost kampanje u štampanim medijima su u nadležnosti BiH Vijeća za štampu. Međutim, ovo tijelo još uvijek nema nikakve pravne moći ili mehanizme sprovođenja u ovom području

U cilju dopune zahtjeva izbornog zakona, Centralna izborna komisija je usvojila podzakonske akte kojima se dalje određuju detalji vezani za besplatni medijski prostor za direktno obraćanje, uključujući raspodjelu tog prostora, trajanje i geografske teritorije. Putem žrijebanja, pojedinačni emiteri su odredili raspored pojavljivanja svih registriranih političkih entiteta. Obzirom na broj političkih entiteta u utrci, svaki javni emiter je dodijelio samo tri (BHT i FTV) ili pet minuta (RTRS) besplatnog medijskog prostora.

Od zvaničnog početka kampanje 01.09.2006, Izborna posmatračka misija prati šest državnih TV stanica i pet dnevnih novina.¹⁸ Pored toga, Izborna posmatračka misija će analizirati centralne informativne emisije određenih regionalnih TV kanala. Javni emiteri pod nadzorom Izborne posmatračke misije su, do sada, bili usklađeni sa pravnim zahtjevima i dodijeljivali su besplatan medijski prostor učesnicima, uključujući dodjelu

¹⁵ Ove odredbe se nalaze u nedavno dopunjenom Poglavlju 16. Izbornog zakona.

¹⁶ Član 16.14. Izbornog zakona.

¹⁷ RAK je ključno regulatorno tijelo za radio-televizijske emitere.

¹⁸ Televizija: U javnom vlasništvu *BHT, FTV i RTRS*, privatne *OBN, Pink TV BiH i Mreža Plus*.
Novine: *Dnevni Avaz, Oslobođenje, Nezavisne Novine, Dnevni List i Glas Srpske*.

prostora za redovne debate. Ove debate predstavljaju važan forum za razmjenu stavova, čime se omogućava biračima da oforme mišljenja o kandidatima.

VIII. AKTIVNOSTI IZBORNE POSMATRAČKE MISIJE UREDA ZA DEMOKRATSKE INSTITUCIJE I LJUDSKA PRAVA PRI OSCE-u

Izborna posmatračka misija Ureda za demokratske institucije i ljudska prava pri OSCE-u (EOM OSCE/ODIHR) u Sarajevu je zvanično otvorena 25.08.2006. izjavom za štampu. Šef misije je rukovodio početnim sastancima i uspostavio je redovite kontakte sa Ministarstvom vanjskih poslova, Centralnom izbornom komisijom, diplomatskom zajednicom, glavnim političkim strankama i građanskim društvom. Članovi užeg tima i dugoročno angažirani posmatrači su vodili sastanke sa izbornim komisijama, političkim strankama, predstavnicima građanskog društva i medijima na centralnom i na regionalnim nivoima. Glavni tim je o svim potrebnim informacijama informirao dugoročno angažirane posmatrače koji su nakon toga raspoređeni po svojim područjima odgovornosti.